

Fine Arts
ISSN: 1308-7290
Article ID: D0281

Status : Research Article
Received: 17.11.2020
Accepted: 25.04.2021

Gizem Süzen

Kırıkkale University, gzm8szn@gmail.com, Kırıkkale-Turkey

Hüda Sayın Yücel

Kırıkkale University, hudasayn@gmail.com, Kırıkkale-Turkey

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2021.16.2.D0281	
ORCID ID	0000-0003-0212-5993	0000-0003-0914-0838
Corresponding Author	Gizem Süzen	

RESİM SANATINDA İMGE, İMGELEM, YARATICILIK VE YARATMA SÜRECİ

ÖZ

İnsanoğlu yaşamın her aşamasında, hayatını devam ettirebilmek için kendini ifade etmek ister. Anlatım aracı olarak da bir dil kullanır. İmge kavramı da görsel bir dil oluşturmak için önemli bir unsurdur. Bunun yanı sıra yaratıcılık, insanoğlunun dünyada varoluşundan itibaren vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanoğlunun, her alanda yaratıcı ve yenilikçi davranması kaçınılmazdır. Resim sanatı çerçevesinden de baktığımızda imge, imgelem, yaratıcılık ve yaratma süreci, tüm bu oluşumları bir süreç olarak değerlendirdiğimizde, bir eser ortaya çıkarılırken olmazsa olmaz unsurlardır. Bu araştırmada imge, imgelem ve yaratıcılık kavramlarının tanımları verilerek, resim sanatında yaratma süreci resimler üzerinden analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İmge, İmgelem, Yaratıcılık, Resim Sanatı, Yaratma Süreci

IMAGE, IMAGERY, CREATIVITY AND CREATION PROCESS IN PAINTING ART

ABSTRACT

Human beings want to express themselves at every stage of life in order to continue their lives. It also uses a language as a means of expression. The concept of image is also an important element in creating a visual language. In addition, creativity is an indispensable part of human beings since their existence in the world. It is inevitable for human beings to behave creatively and innovatively in every field. When we look from the frame of painting art, the image, imagination, creativity and the process of creation are indispensable elements when creating a work when we consider all these formations as a process. In this study, the definitions of the concepts of image, imagination and creativity were given and the process of creating in the art of painting was analyzed through paintings.

Keywords: Image, Imagery, Creativity, Painting Art, Creation Process

How to Cite:

Süzen, G. ve Sayın Yücel, H., (2021). Resim Sanatında İmge, İmgelem, Yaratıcılık ve Yaratma Süreci. *Fine Arts*, 16(2):177-188, DOI: 10.12739/NWSA.2021.16.2.D0281.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

İnsanoğlunun yaşamında görme eylemi, sözcük kullanımından önce başlamaktadır. Bu nedenle imge ile olan ilişkimiz konuşmadan ve yazmadan önce başlar. Her insan gördüğünü anlamlandırmaya çalışır. Gördüğü nesnelere anlam yükler. Zihnimiz, gördüğümüz nesnelere gerçek anlamları dışında anlamlandırma bilir. Resim sanatının önemli amaçlarından biri görsel bir dil oluşturmaktır. Görsel dil oluştururken önemli unsurlardan olan, imge kavramı devreye girer. Zihnimizde oluşan imgeler arasında ilişki kurduğumuzda ise imgelem kavramı önem kazanmaktadır. Bir sanat eseri oluşumunda, ilk adım olarak zihnimizde oluşan bilinçaltının etkileri ile yoğrulmuş imge/imgelem ve kişinin yaratıcılık yetisi ile birlikte yaratma süreci başlamaktadır. Bu süreçte, sanatçının yaşanmışlıkları, ortam/koşullar, yaşanan çağ, kullanılan malzeme, sanatçının sanat anlayışı gibi faktörler yön verir ve etki eder. Resim sanatı kapsamında önemli yere sahip olan imge, imgelem, yaratıcılık ve yaratma süreci, sanat yapıtı oluştururken olmazsa olmaz elementlerdendir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Resim sanatı kapsamında, görsel bir dil oluşturmak ve yeni bir eser ortaya çıkarma bağlamında imge, imgelem, yaratıcılık ve yaratma süreci önemli bir yere sahiptir. Resimler üzerinden analiz edilen bu kavramlar, biçimsel (renk, biçimi üslup vb.) olarak somutlaşması açısından önem arz etmektedir. Ele alınan konu, resim sanatı alanında yaratma sürecine ışık tutması ve diğer araştırmacılara kaynak oluşturması açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM (METHOD)

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kapsamında doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir [19]. Elde edilen bilgiler sonucunda, veriler değerlendirilip konu bütünlüğü sağlayacak şekilde çalışmanın içeriğine dahil edilmiştir.

4. İMGE (IMAGE)

İmge, "zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya anlamında kullanılmaktadır [17]. İmge, gerçekliğin zihindeki yansıması, bir şeyin, fikrin ya da kişinin zihindeki izlenimi, düşüncesi veya resmidir. İmge gerçekliğin tıpatıp kopyası değil; gerçekliğin zihni süreçlerle yeniden kurulmuş biçimidir ve bu nedenle yeni bir şeyi temsil eder. İmge çok kapsamlı ve çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Zihinde imge oluşurken, sadece algılanan gerçeklik değil kişinin geçmiş yaşantısı ve deneyimlerinden o anki duygusal durumuna kadar birçok farklı öge etkide bulunur. Yaşantının; deneyim ve birikimin zenginliği ölçüsünde imge alanı da genişler. İmge hem düşünsel alanda hem de görsel alanda var olabilir [10]. İnsan bilgisinin ilk aşaması, duyarların getirdiği imgelerdir. İmge sadece gözle elde edilmez; işitme imgesi, dokunma imgesi, koklama imgesi, tatma imgesi de vardır. Duyularımızın doğrudan doğruya nesnelere etkilenecek bilinçte gerçekleştirdikleri bu edinimsel imgelerden başka, eskiden edinilmiş imgelerin çağırılmalarıyla bilinçte gerçekleşen "çağırılmış imge" olarak adlandırabileceğimiz çağırışım yolu ile oluşan imgeler de var olmaktadır. İmge ancak bilinçte gerçekleşir, bilinç dışında kalmış birçok duyumlarımız imge meydana getirmezler. İmge, duyarların bilinçteki izidir [8].

İmge kavramı anlaşılması güç, soyut bir kavram olduğundan dolayı anlaşılmasını kolaylaştıracak ve imge kavramı ile bağlantılı bazı kavramlar mevcuttur. Bunlar; bellek, bilinç, çağrışım, düşünce, algı gibi zihnimize imgelerin oluşmasına etki eden basamaklar olarak düşünebiliriz. Belleği tanımlayacak olursak; geçmişini canlandırma ve yeniden meydana getirme yetisidir. Bellek, ansal bir işlemdir. Anı, çağrışım, ruhbilimsel alışkanlık vb. birçok ansal işlemlerin uzaktan ya da yakından bellek ile ilişkileri vardır. Oysa bellek kendi kendini düşünmesiyle bütün bunlardan ayrılır. Saklananları yerli yerine koymak ve tanımak bir düzen işidir, düzen de düzeni kullanan için "kendi kendini düşünmeyi gerektirir". Bellek, bu bakımdan ussal düzeni en yetkin bir biçimde dile getiren bir yetidir [8]. Belleği bir bakıma, yaşanan, öğrenilen, tecrübe edilen verileri ve bu verilerin geçmişle ilişkisini bilinçli bir şekilde zihinde depolama gücü olarak tanımlayabiliriz.

Bilinç ise; insanın çevresini ve kendisini anlamasını sağlayan anlaksal süreçlerin toplamıdır [8]. İmgeler bilincin ürünüdür. Bilinç, duygunun, algının, farkındalığın ve bilginin merkezi olarak kabul edilebilir. Bilinçteki öğeler duru ve yalın bir şekildedir. Çağrışım, bir bilinç durumunun kendiliğinden bir ya da birçok bilinç durumlarını uyandırmasıdır. Örneğin; sokağı güneşli görmek bize havanın sıcak olduğunu düşündürür, bu mantıksaldır. Oysa sokağı güneşli görmek bize güneşli günlerdeki anımızı düşündürebilir, bu çağrışım oluşturmaktır [8]. Resim sanatı kapsamında çağrışım örnek verecek olursak, bir sanat eserinde gördüğümüz tek bir ağaç figürü, yalnızlık duygusunun öne çıkmasına etki edebilir ve yalnızlıkla ilgili önceden yaşanan anılarımıza çağrışımında bulunabilir.

Düşünce ise, geniş anlamda imgeleri de içine alan her türlü oluşumu dile getirir [8]. Düşünceler, sanatta ve bilimde gerçeklerin yansımasıdır. İmge ile düşünce arasındaki fark; imge sonsuzluğun ışık geçirmezliğine, düşünce ise sonlu ve çözümlenebilen niceliğin açıklık-seçikliğine sahiptir. Her ikisi de anlatımcıdır. Ancak, imge, kendi içinde ussal olmakla birlikte bilinçdışı öğeler, sonsuz anlatım ilişkileri olarak ele alınabilir de, öznel yanı gene de açıklanmadan kalır [15]. Sanat düşünmenin okuludur. Sanatçılar deneyimlerden düşünmeyi öğrenirler, amatörler ise alışkanlıklar kazanırlar. Örneğin; doğanın güzelliği karşısında hayranlık duyan amatör, doğal olanın çekiciliğine kendini kaptırarak onu yeniden üretmeyi düşünürken, sanatçı, doğadaki ilişkilerin yarattığı güzellik ilkelerini ve yasalarını anlamaya çalışarak, doğayı kendiliğinden kurtarmaya ve onu yeni bir düzen içerisinde ifade etmeye yönelir. Tekrara değil. Aradaki fark yaratıcılığın zorluğudur [7].

Algı, nesnel dünyayı duyu yoluyla öznel bilince aktarmaktır. Algı, dış dünyanın duyumlarla gelen imgesinin bilinçte gerçekleşen tasarımıdır. Örneğin; görme duyumuz, her iki gözümüzde ve çeşitli planlarda beliren iki ağaç simgesi getirir. Bu iki ağaç simgesi ansal bir işlevle tekleşir, tekleşen bu imgeye, bellekte biriken eski algılardan gerekli olanlar da çağrışım yoluyla eklendikten sonra ağaç algısı gerçekleşmiş olur [8]. Duyu organlarıyla alınan bilgi, bilinç yardımıyla seçilir, yorumlanır, düzenlenir ve algı meydana gelir.

Yaratma süreci/imge oluşturma/imgelem kavramı içeriğinde bellek, bilinç, düşünce, algı ve çağrışım gibi zihinsel süreçler yer almaktadır. Ve bu zihinsel süreçler (bellek, bilinç, algı, düşünce, çağrışım) zihnimize imge bütünlüğünü sağlayan basamaklar olarak karşımıza çıkar. İmge kavramını anlamaya çalışırken, taklit kavramı da gündeme gelmektedir. Her imge aslında doğayı taklit eder, fakat imge doğada gördüğümüz şeylerin görsel bir çevirisi değil, görsel bir dönüşümdür. İmge bir şeylerin benzerini yaratma ile ilgilenmez. Ona bir yorum katma ile ilgilenir. Bir imgenin salt içinde var olan nesne

ile ilişkisi yoktur. İmge yeniden üretim ve yeniden yorumlamayı amaçlar. İmge ve imgelemin bilgisi anlıktan kaynaklanır; anlığımız, beynimizde üreyen maddi izlenime uygulandığında, bize bir imge bilinci sağlar. Söz konusu bilinç, taşıdığı maddi gerçeklik kimliğine rağmen, bilincimizin karşısına tanımamız gereken yeni bir nesne olarak çıkmaz zaten: böyle bir şey, bilinç ile nesnelere arasında ilişki kurma olanağını ortadan kaldıracaktır. İmge bilinci, ruhun eylemlerini teşvik edebilmek gibi son derece tuhaf bir özelliğe sahiptir; dış nesnelere neden olduğu beyin hareketleri, kendi kendilerine benzeyişlere yer vermeseler bile, ruhta düşünceler uyandırır; düşünceler hareketlerden kaynaklanmaz, insanda doğuştan vardır; ancak, hareketler vesilesiyle bilinçte ortaya çıkarlar [15]. İmge dediğimiz kavram insanın ruhsal dünyası, yaşanmışlıkları ve içinde bulunduğu psikoloji ile yakından ilgilidir.

Her imge "üstünden her yönde, evrenin uçsuz bucaksızlığı içinde yayılan değişikliklerin geçtiği bir yol" dan başkaca bir şey değildir. Her imge "yüzlerinin hepsinde" ve "temel parçalarının hepsi aracılığıyla" diğerleri üzerinde etkide bulunur ya da diğerlerine tepki gösterir [5]. Uçsuz bucaksız evrenin içinde bulunan imgeler yolundan, zihin kendi yaşanmışlıklarına ve ruhsal durumuna uygun kendi imge/imgelemini seçer ve oluşturur.

Her sanat yapıtı kendi içinde bütünlük oluşturmayı amaçlar. Sanatçı, gözü ve zihni ile dünyaya bakma sürecinde bellek, bilinç, çağrışım, düşünce, algı (imge oluşturmada zihinsel süreçler) ve imge gibi unsurlar imgelem veya yaratmanın önemli argümanlarıdır. Bu sebeple kendi gözünden dünyaya bakan sanatçının yorumu ile izleyicinin gözü birbirine temas ettiğinde imge yeni anlam katmanlarıyla zenginleşmiş olur. Eğer düşünme dediğimiz şey imgeler dünyasında oluşan bir şey ise, o zaman bu imgelerden çoğunun hayli soyut şeyler olduğunu, çünkü aklın çoğunlukla hayli yüksek bir soyutlama düzeyinde çalışmakta olduğunu söyleyebiliriz. Fakat, bu imgelere ulaşmak kolay değildir. İnsan bilinçli bile olsa, bu tür imgeselliği yakalayabilmek, kendi kendini dışarıdan gözlemlemek gibi ters bir işe alışkın olmayan insanlar için pek kolay bir iş değildir. Bu işlem sırasında akli imgeleri saptamak, tanımlamak çok güçtür ve bu imgeleri tanımlamaya çalışırken onları kolayca yok edebiliriz. Bu nedenle, bu tür imgelere ilişkin çizilen resimler son derece büyük bir önem taşımaktadır [6].

Sonuç olarak, sanatçı/ressam, resim yapma sürecinde, imge oluştururken başka bir deyişle evreni ya da doğayı soyutlarken; bellek, bilinç, düşünce, algı ve çağrışım gibi zihinsel işlemlere ilişkin durumları oluşturur. Sonsuz imge dünyasında, ressam zihninde, kendine ait uygun imgeyi yaratır.

5. İMGELEM (IMAGERY)

İmgelem; ilk anlamı ile geçmiş yaşantılara özgü öğelerle şimdiki yaşantı arasında bağ kurma gücüdür. İkinci olarak ise; bir nesneyi, o nesne (karşımızda) olmaksızın betimleme yetisi" anlamında kullanılmaktadır [17]. İmgelerle düşünme yetisi yani imgelem, edinilmiş imgeleri birleştirip kaynaştırma ve bu bileşiklerden yeni imgeler tasarlama yetisidir. İnsana özgü olduğu ileri sürülen bu yeti, derece derece edinilmiş bir imgeyi yeniden canlandırmaktan yaratıcılığa kadar yükselir [4]. Hem gerçek olarak algılanan hem de duyulara sunulan bir şeyin imgesini üretmek için beyni kullanma veya genel olarak beynin yaratıcı gücüne gönderme yapar [10]. İmgelem, imgeler arasında yeni ilişkiler kurmak olarak açıklanabilir. Ressam, istemli-istemli olarak, ilişkili veya ilişkisiz nesnelere, renkleri, dokuları vb. bir araya getirir. Bir araya gelen olgularda kendi içinde bütünlük oluşturmayı amaçlar ve yeni anlamlar kazanır. Böylece, eser zenginlik kazanmış olur.

Ressamın zihni, imgelem/hayal etme/yaratma süreci anıların olduğu belleği, yaşamışlığındaki çağrışımı ve evreni tanıma bilinç/düşünce ve duyuyla algılanan evren/doğayı kullanarak imge oluşturur. Ressamın resminde oluşturduğu imge, onun ruhsal durumu, yaşamışlığı, bilgi, tecrübe ve dünyayı nasıl algıladığına bağlı olarak ilişkisi değişecektir. Böylece, imgelem ve yaratma sürecinde renkler, biçimler, konular ve içeriğin yaratılma süreci zihinsel (bellek, bilinç, çağrışım, algı, düşünce) ilişkilendirmelerle doğrudan ilgilidir.

6. YARATICILIK VE YARATMA SÜRECİ (CREATIVITY AND CREATION PROCESS)

Yaratıcılık, ilk anlamı ile yaratma yeteneği ve ikincil anlamı ile her bireyde var olduğu kabul edilen, bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık anlamında kullanılmaktadır [17]. Yaratıcılık, yaşamın her alanında, yeni bir toplumun oluşumunda ve bu toplumu oluşturan bireyin kendisinde, "yeni" kavramının temelinde olan bir olgudur. Yaratıcılık oluşun zorunlu bir devamıdır [12]. Yaratıcılığın özü, başkalarının algılayamadığı bir şeyi algılama yeteneği olarak ifade edilebilmektedir [4]. May'e göre; yaratıcılığın doğuştan gelen bir kazanç olduğu gibi sonradan oluşan, öğrenilebilir, geliştirilebilir olduğu kabul edilmektedir. Yaratıcılık kavramı anlaşılmaya çalışırken yetenek kavramı ile karşılaşılabılır. Yaratıcılık ve yetenek çok karıştırılan kavramlardır. Yeteneğin nörolojik bir olgu ve bireye verilen bir şey gibi ele alınabilir. Kullansa da kullanmasa da bireyin yeteneği olabilir. İstemli ya da istemsiz birey, herhangi bir edinimiyle yeteneğini sonradan fark edebilmektedir. Ancak yaratıcılık sadece edinimle görülebilmektedir. Her ikisi de geliştirilebilir olgulardır [12]. Yaratıcılık her alanda hayatımızda kendini göstermektedir. Başlangıçta yaşamı sürdürmeye dönük yaratıcı eylem aynı zamanda sanatsal eylem demektir. Mağara duvarlarına yapılan natüralist anlayıştaki hayvan resimlerinin temelinde, yaşamı sürdürme amacına yönelik olarak, hayvana kurulmuş bir tuzak ya da kapan niteliğindeki bir amaçta yatmaktadır. Öyleyse, "sanatsal yaratıcılığın kökenini sergi salonlarında, müzelerde ya da benzeri yerlerde değil, tarlada-tapanda aramak gerekir." Bu bağlamda yaratıcılığın ilk adı varoluşu sürdürebilmenin ta kendisidir [7].

Resim sanatında yaratıcılık sürecinde ilham (etkilenen şey), imge/imgelem gücü ancak sorun ve konuyla ilgili bilgi birikimi sonucunda oluşmaktadır. Kısaca, rastgele bir konu ve sorunda, yaratıcılık ve imge/imgelem gücü yakalanamaz. İmge/imgelem gücü ve yaratıcılık yetisi ile oluşturulan her eserde ilk olarak, dışa yönelik bir yoğunlaşma sonucunda, uygun içerik ve biçim çözümü arayışları başlar [2]. Sanatçı, özgür bir ortamda zihinsel süreçleri kullanarak sonsuz imge/imgelem dünyasına açılır, orada en uygun, en dengeli, gerçek nesnellikle ilişkili ya da ilişkisiz içsel yaratım yapılaşmasını oluşturur. Konuya içsel olarak sürekli yoğunlaşır ama dış verilerle, uyaranlara da kendini açar. Zihinde imgesel olanın, yeryüzüne varlık olarak gerçekleşmesindeki çatışkı ve çelişme başlar. Soyut olanın somutlaşırken uğrayacağı değişimlere çözüm bulma, sanatçının yaratıcılık ve yaratıcı süreci nasıl değerlendirdiğiyle yakından ilgilidir [2].

Sanatsal bir oluşumda bir bütünlük sağlanırken yaratıcılık kavramı içerisinde barınan özgünlük çok önemli bir özelliktir. Yaratılan şey kendine özgü bir nitelik taşımak zorundadır. Taşımadığı taktirde özgünlükten bahsedilemeyeceği gibi yaratıcılıktan da söz edilemez. Sanatçı, kendi eserinin kaynağıdır. Eser, sanatçının kaynağıdır. Biri olmadan diğeri olamaz. Tek başına biri diğeri yerine geçemez. Eser ve sanatçı, üçüncü bir unsur sayesinde hem kendi

içlerinde ve hem de karşılıklı ilişki de bulunurlar. Üçüncü unsur dediğimiz bu temel unsur sanatçıya ve esere adını verir, bu ise sanattır. Sanatın ne olduğu, eserin kendisinden hareketle açıklanmaktadır. Eserin ne olduğu da sanatın özünden çıkarabiliriz [9]. Yaratıcı bir eser oluşumu sırasında o anda beliren duygu, duyumsama, imge/imgelem gücü ve bilinçlilik hali esere aktarılır. Farklı bir zamanda, aynı eserin birebir oluşturulması mümkün değildir. Sanatçı, önceki duygu, duyumsama, imge/imgelem gücü ve bilinçlilik halini aynı şekilde yakalayamaz. Eserlerin eşsizliği ve büyüğü bu nedenden kaynaklanmaktadır. Oluşturulan eserin eksiksiz olması ve sanat eseri değeri taşıması için yaratıcı sürecin (imge/imgelem oluşturmada zihinsel süreçler, yaratıcılık yetisini kullanma süreci, seçilen malzeme, ortam ve koşullar) iyi planlanması önem taşımaktadır. Yaratıcı süreç zihinde başlar, zihindeki oluşumlar, düşünceler, imgeler eksiksiz ve planlandığı şekilde bir platforma aktarılmalıdır. Bu oluşumların nasıl aktarıldığı sanatçının sanat anlayışı, üslubu, sanata bakış açısına bağlı olarak gelişmektedir. Buradan görmekteyiz ki sanat eserinin yaratım süreci ve uygulamasındaki elementlerin hepsi kendi içinde birbirine bağlı ayrılmaz bir bütündür. Sanatçıların sanata bakış açıları, seçtiği yollar farklı olsa da, özünde yaratma süreci basamakları aynıdır.

7. PAUL CEZANNE, VINCENT WILLEM VAN GOGH VE JOSEPH MALLORD WILLIAM TURNER'IN RESİMLERİ ÜZERİNDEN YARATMA SÜRECİ/İMGELEM KAVRAMININ ANALİZİ (PAUL CEZANNE, VINCENT WILLEM VAN GOGH AND JOSEPH MALLORD WILLIAM TURNER'S PICTURES OF CREATION PROCESS/ANALYSIS OF İMGELEM CONCEPT)

Paul Cezanne, modern sanatın gelişmesine katkılarıyla bilinmektedir. Empresyonizm ve kübizm arasında önemli bir köprü oluşturmuştur. Modern sanatın babası olarak da tanınmaktadır. Cezanne, tüm doğayı "geometrik formlar" olarak algılar fakat hiçbir zaman doğayı taklit etmez. Cezanne'ın resimlerinde ya mutlak bir zaman anlayışı ya da zamansızlık vardır. Yapısal yöntemleri kullanan sanatçılar içinde etki gücü yüksek bir isim olan Cezanne, yaratımları ile önemli yönetsel farklar içerir. Sanatçı, tinsel-düşünsel çalışmaları reddeder ve ruhbilimsel olanla ilgilenmez. Mekanik doğa olarak gördüğü biçimlerini öznel alanda değil, özgün ve aritmetik-mantık alanında yorumlamıştır [13]. Alman idealizminin bir örneğini temsil eden Filozof, Kant'ın düşünceleri ile Cezanne'ın sanat anlayışı benzerlik taşımaktadır. Örneğin; Kant'ın bir filozof olarak sorguladığı "en fazla neyi bilebiliriz" önermesi, Cezanne'ın sanatında "öz biçime indirgeme" olarak karşımıza çıkar. İdealizmin önergesi sayılabilecek yapı kurgulamaları Kant için idealizm felsefesinde, Cezanne için manzara kurgularında ağırlığını hissettirir. Kant'ın zaman kavramı metafiziksel kanıtlar içerir. Onun, uzay ve zamanı mutlaktır. Bu konuyu bir örnekle açıklayan filozofa göre, A şimşek ise B gök gürültüsüdür. A, B'den önce değildir. Algı ilişkisine dayalıdır. Bu anlamda Cezanne'ın tüm eserleri ya mutlak bir zamandır ya da zamansızdır. Evrensel doğruları aramış biri olarak karşımıza çıkan Kant, değişmeyen peşindedir. Bire bir olarak örtüştürebileceğimiz bu yargı Cezanne'ın tüm sanatı içinde geçerliliğini sürdürmüştür [13]. Cezanne'nin kullandığı üslup ve yaratıcılık yetisi ile ortamın/malzemenin doğasında var olan içsel yapının keşfine çıktığını düşünebiliriz.

Görsel 1. Paul Cezanne, Sainte-Victoire Dağı, 1895, tuval üzerine yağılı boya, 73x92cm [22]
(Figure 1. Paul Cezanne, Monte Sainte-Victoire, 1895, oil painting on canvas, 73x92cm [22])

Cezanne, görerek elde edilen kavramları doğrudan doğruya ifade etmenin dünyada en güç şey olduğunu anlamıştır. Doğadan alınmış bir modelle dizginlenmedikçe düşünce geniş tuvalin üzerinde harcanıp durmakla kalır. Bir dereceye kadar kuvvetli, canlı olabilir ama sadece gerçeğe benzemekle kalmaz, -bunun pek önemi yoktur- üstelik renk ve biçimleri büyük sanatın getirdiği ahenkli düzene sokamaz. Cezanne, böyle bir ahenge varabilmesi için sanatçının hayaline değil duyularına dayanması gerektiğini anlamıştır. Duyuları yakalamak, bu, Cezanne'ın parolası olmuştur. Bu insanın kendi kendini zorla değiştirmesi, yeni bir düşünüş ve görüş yoluna sokmasıydı [14]. Sanatçılar, görmek ve temsil etmek için öğrenilmiş geleneklerden koparlar, yeni şeyler geliştirdiklerin de, daha iyi algılamanın yollarını başkalarının dikkatine sunarlar. "Keşfettiğim şey karşısında ben ilkel kaldım" [3] diyen Cezanne, eserinde gerçeklikten tamamen kopmadan, görünmeyen derinliklerine inmeyi, kendi mantıksal görme biçimi ile bellek, bilinç, algılama, çağrışım, düşünce gibi imge oluşturma basamakları, zihinsel süreç bütünselliği ile ele almaktadır.

"Sainte-Victoire" dağı, Cezanne'ın memleketinde, yaşadığı yerde bulunmaktadır. Sürekli gördüğü, yaşanmışlıklarının biriktiği bir yer olmasından dolayı, Cezanne belki de eserini ortaya koyarken önceden yaşanmışlıklarını çağrışım yolu ile biçim, renk, doku vb. olarak tuvaline aktarmıştır. Cezanne'ın eserinde kullanmış olduğu renk algısı da yeşilin tonlarında anlaşılabilir ve dikkat çeker. Belki de yeni bir uzam dünyası oluşturma amacını renk imgesi ve yorumu ile desteklemiştir.

Görsel 2. Vincent Willem Van Gogh, Saint Remy Tepesi, 1889, tuval üzerine yağlı boya, 73x93cm, [23]
(Figure 2. Vincent Willem Van Gogh, Saint Remy Hill, 1889, oil painting on canvas, 73x93cm, [23])

"Hem hayatımı hem de resimlerimi Tanrı olmadan da gayet iyi kotarabilirim, ama benim gibi hastalıklı birisi için, kendimden daha yüce bir şey olmadan bunu yapamam; bu da hayatım, yani yaratma gücümdür" [20].

Vincent Van Gogh

Van Gogh'un sanatını, sanatçının kendi duygularının dışı vurumu olarak tanımlayabiliriz. Fakat bunu söylemek usta sanatçıyı anlatmak için yeterli değildir. Van Gogh için, her yere ait ama her yere yabancı bir ruh, sanatı ile anlaşılacak isteyen kendini yalnız, mutsuz, huzursuz hisseden ve zor bir yaşam mücadelesi vermiş, resim dehası olarak vurgulamak hiç yanlış olmaz. Van Gogh'un sanatını küçümseyenler onun bütün hayatı boyunca bir desen ustası kaldığını, resimlerinin desene benzediğini, fikirlerinin siyah-beyaz ile ifade ettiğini söylemişlerdir. Böyle bir şeyi söylemek tıpkı Shakespeare'in bütün hayatı boyunca kafiyesiz tiyatro eseri yazan bir kimse olduğunu, Ossian'ın efsanevi büyüklüğüne varamadığını söylemek olur. Sanatçının seçtiği yol ifadesinde bazı değişimler yapabilirse de, sanatın özelliğini değiştirmez; bir dâhinin bir süpürge ile yaptığını, beceriksiz bir amatör içinde her şeyin bulunduğu bir stüdyoda bile yapamaz. Bazen deha, bazen de kişilik dediğimiz ve sonunda tam bir eleştiri yaptıklarını zannedenleri yenen değeri her yerde olduğu gibi Van Gogh'ta da inceleyebiliriz. Fakat incelemekle bu değeri açıklamış olmayız [14]. Van Gogh biçim, renk, üslup ve renk kullanımıyla ve bunun yanı sıra yaşam hikayesi ile sanat tarihi içerisinde önemli isimlerdendir. Van Gogh yaşamı boyunca kendisi ile psikolojik bir savaş vermiştir ve yaşamının büyük bir bölümünde psikolojik tedavi görmüştür. Van Gogh'un içsel mutsuzluğu eserlerine iyi yönde etki sağlamıştır. Eserlerini oluştururken Van Gogh, içsel mutsuzluğundan, acılarından, hüznünden beslenmiştir denebilir.

Van Gogh, "Saint Remy" adlı eserini Saint Remy'de bulunan akıl hastanesi hücrelerinde yaptığı bilinmektedir. Eseri incelediğimizde, tepeler ve tepeleri oluşturan kıvrımlı çizgiler, biçimler göze çarpmaktadır. Van Gogh, "Saint Remy" tepesinin ardında kendi yalnızlığını, acılarını, hüznünü görüyordu belki de. Belki de içinde bulunduğu psikolojik sorunlar dünyayı, gördüklerini farklı

algılamasına neden olmuştur. Sanatçı, bilinci sayesinde gözü ile gördüğü manzarayı anlar, belleğinde bulunan yaşanmışlıklarını göz önüne alarak tecrübelerini kullanır ve duyguları (mutsuzluk, acı, yalnızlık, hüznün vb.) devreye girer, böylelikle duyguları yardımı ile anladıklarını öznel bilince aktarır, algılaması gerçekleşir. Zihninde kendine özgü imgeler oluşturur. Oluşturduğu her bir imge kendi içinde (duyusal, biçimsel, renksel, dokusal vb.) ilişki kurarak imgelemelerini oluşturur. Gözü ile gördüğü manzara da bir ayrıntı belki de önceden yaşadığı anısını ya da önceden hissettiği duyumsamalarını hatırlatır ve çağrışım yapar. Bu içsel oluşumdan sonra zihinde soyut şekilde var olan imge/imgelemleri somutlaştırıp, tuvaline ustaca aktarma işi başlar. Van Gogh'un eserlerinde kullandığı eşsiz zihinsel sürecini, imge/imgelem oluşturma gücünü ve tüm bunları kusursuz bir şekilde yaratıcılığıyla bütünleştirip, tuvaline aktarma yetisini bu şekilde açıklayabiliriz.

"Doğadan resmime aldığım şey; tonları yerleştirmekte belirli bir sıra, belirli bir doğruluktur. Doğayı inceliyorum ki saçma sapan şeyler yapmayayım, akli başında kalabileyim.. Öte yandan, kullandığım renk doğanınkinin aynısıymış değilmiş bu beni çok ilgilendirmiyor tuvalimde güzel durduktan ve doğada olduğu kadar güzel ise.." [18]. Van Gogh'un bu sözleri, imgenin sadece bir düşünce, biçim değil renklerle de oluşabildiğini göstermektedir. Van Gogh'un bu sözleri, nesnelere gerçek, doğada var olan renkleri bire bir aynı şekilde tuvaline aktarma işini önemsemediğini, önemsemediği şeyin zihninde oluşturduğu renk imgelerinin tuvalinde doğada olduğu kadar güzel durmasını sağlamak istemesidir.

Van Gogh, eserini oluştururken, yaratıcılıkla yakından ilgisi olan imge oluşturma basamakları olarak nitelendirebileceğimiz; bellek, bilinç, çağrışım, düşünce, algı argümanlarını kendi zihinsel dünyasında süzgeçten geçirip eserine yansıtmıştır. İmge/imgelem oluşturulurken sanatçıların psikolojik durumunun önemini ve psikolojik durumlarından kaynaklı olarak eserlerine katmış olduğu etkileri bu örnekle net bir şekilde görmekteyiz. Eserlerinde kullandığı kıvrımların gizemi, her ne kadar analiz etmeye, yorumlamaya çalışılırsa çalışılsın, Van Gogh'un asıl anlatmak istediği kendi zihninde saklıdır. İzleyiciye de gizemli imge/imgelem dünyası ile büyülemeyi başarmıştır. Bu durumda, her eserin de olduğu gibi Van Gogh'u zirveye taşımaya yetmiştir.

Görsel 3. Joseph Mallord William Turner, 1842, Denizde Kar Fırtınası, tuval üzerine yağlı boya, 91X122cm [24]

(Figure 3. Joseph Mallord William Turner, Snow Storm at Sea, 1842, tuval üzerine yağlı boya, 91X122cm [24])

"Böyle bir manzaranın neye benzeyebileceğini göstermek istiyordum. Bunun için bir geminin direğine kendimi sıkıca bağlattım. Dört saat boyunca deniz ve kar tarafından kamçılandım... Sağ çıkabildiğim taktirde böyle bir fırtınayı resmedebilmenin tek yolu buydu". Bunlar, büyük İngiliz romantik ressam Turner'ın sözleridir. Bu tabloyu hangi koşullarda yaptığını anlatıyor. Elbette direğe sımsıkı bağlı olarak herhangi bir şey çizmesi olanaksızdı. Ama bu deniz manzarası, o görüntüyü yaşarken edindiği tüm izlenimleri yansıtıyor. Doğayı resmetmenin yeni bir şekliydi bu. Turner, yaşamı boyunca, renk ve sis dalgaları arasında gidip gelen, zamanla daha vahşi bir renge bürünen tablolar çizdi. Ama herkesin hoşuna gitmiyordu bu tablolar [16]. Turner'ın "Denizde Kar Fırtınası" adlı eserine ilk baktığımızda kahverengi ve gri renklerin hâkim olduğu rastgele fırça vuruşlarının arasında sıkışan, gizlenmiş gemi görmekteyiz. "Benim asıl işlem orada olduğunu bildiğim şeyleri değil, gördüğümü boyamaktır" [21]. Diyen sanatçının bu sözünden anlaşılıyor ki, eserinde fırça vuruşlarının arasına sıkışan, gizlenmiş gemiden çok daha fazlasını anlatmaktadır. Turner eserinde, gerçek anlam taşıyan gemiyi belki de kendi zihninde başka anlamlar (duyumsamalar) yükleyerek oluşturmaktadır.

Doğanın insan üzerindeki devasa gücünü hem biçimsel hem de psikolojik yönden betimleyen Turner, "ışığın ressamı" olarak bilinmektedir. Doğaya uyup, onun yasalarını araştırıp ona göre yaşamının insanlığın mutluluğu ile yakından ilgili olduğunu söyleyen Rousseau'nun öğretilerini Turner'ın resimlerinde görmemiz, bu öğretilerin estetik hali ile karşılaştığımız anlamına gelmektedir. Ayrıca biçimde de benlik kavramı ve içsellik göze çarpmaktadır. Bu da sanat tarihinde benlik duygusunun ve içeriğin, biçimi etkilemeye başladığını bize göstermektedir [1]. Resimde gözlem, Turner ile birlikte, sadece taklit olgusu olarak karşımıza çıkmaz. O, resminde doğa gözlem yapmayı, zihinsel algı süreci ile yeni renk imgeleri oluşturmak için kullanır. Turner'ın eserlerindeki imgeler, sanki atmosfer koşullarının etkisi ile yok olup gitmiş gibi bir etki bırakır. Eserlerine baktığımızda, gerçek anlamlara sahip nesnelere sanki gerçek anlamlarını kaybedip birer duygu imgesini temsile bürünerek bizi sonsuz imgeler (kişiye özgü duygu yoğunluğu)dünyasına götürür.

Cezanne ve Van Gogh, post empresyonist görüşünü, Turner ise romantizm akımını benimsemiştir. Aslında üçü de doğayı resmeder. Fakat farklı şeyler anlatır. Fırça kullanım şekilleri çok farklıdır. Dünyaya farklı bir gözle bakarlar. Cezanne'nın eserinde kütesellik ön plandadır. Manzara resimlerini zihinsel bir süreçten geçirir ve yeni bir uzam biçimi keşfetmeyi amaçlar. Van Gogh ise eserlerinde dışavurum ve duyguyu daha çarpıcı bir şekilde bize algılatır. Adeta kabartma dokusu varmışçasına bir görsellik sunar. Turner ise gözlem ve edinimlerini tuvaline aktarır. Bir imgenin yaratımı, o imgenin yaratıcısının nasıl baktığıyla ilgilidir. Örneklerde olduğu gibi, amaç, zihinsel bir çerçeveden bakmak ve kendisine özgü bir uzam dünyası oluşturmak ise, daha geometrik formlar ve renk kullanımlarıyla Cezanne'ın karşımıza çıkar. Duyguların dışı vurumu daha ağır bastığında, gerçekte olmayan şeyler devreye girer. Van Gogh'un eserinde olduğu gibi dağlar kıvrımlanır, gerçek görüntüsünden uzaklaşır ve insanın iç manzarası haline alır. Amaç gözlem ve yaşayarak algılama ise Turner çok iyi bir örnek olmaktadır ve izleyiciyi sonsuz imgelem dünyasında duygularıyla baş başa bırakır.

Her imge belli bir görme tarzını somutlar. Ya da daha doğrusu, her imge tarihsel, toplumsal ve kültürel açıdan kendilerine özgü olan ve birbirleriyle çelişen görme tarzlarını somutlar. Tam da bundan dolayıdır ki, imgelerin içerikleri sözcüklerin birer ikamesi değildir. Çünkü bunlar sözcüklerden çok daha fazlasını akla getirir. Resimler

yalnızca zihne değil aynı zamanda bedene, düşünceye, duygulara vb. şeylere de hitap etmektedir [11]. Leppert'in bu sözleri, sanatçıların ele aldıkları konu aynı olsa da ortaya koydukları eserlerin neden farklı olduğuna açıklık getirmektedir.

8. SONUÇ (CONCLUSION)

İnsanlığın başından bu yana imge kavramı, duyularımızın (görme, işitme, tatma, dokunma, koklama) oluşumu ile hayatımızda yer almaktadır. Kendini görsel bir dil ile ifade eden herkes için imge, yaratımın ilk basamağı olarak kabul edilebilir. Bellek, bilinç, çağrışım, düşünce, algı olgularını imge oluşturmada zihinsel süreçler olarak nitelendirebiliriz. İmge ve imgelem olgusu ile oluşan sanat eserleri kişinin yaratıcılığıyla da buluşarak her çağda farklı biçimlerde kendilerini gösterirler. Her geçen gün değişen çağ ile birlikte, sanatçıların yeni ve çağa uygun olanın peşine düşmeleri imge, imgelem gücü ve yaratıcılığı zirveye ulaştırır. Yaratıcı süreç içerisindeki oluşumlar ne kadar iyi planlanır ve uygulanırsa o kadar özgün, yaratıcılığı yüksek, etkileyici, sanat eseri özelliği barındıran adeta görsel şölen niteliği taşıyan eserler ortaya çıkar. Örneklerde de olduğu gibi süreç, her sanatçının duygu ve duyumlamalarına, sanata bakış açılarına, psikolojik durumlarına, ortam (koşulara) göre küçük değişiklikler gösterebilir fakat temelde aynıdır.

Sonuç olarak, sanatçı, bilinç tarafından anlaksal süreçle çevresini, ortamı, gözlemlerini anlar. Daha önce belleğinde bulunan yaratacağı konu ile ilgili noktaları deposunda bulundurur ve tecrübelerini kullanır. Duyuları yardımı ile anladıklarını öznel bilince aktarır, algılar. Zihninde, kendi düşünce şekline özgü imgeler oluşturur. İmgeleri birbiri ile ilişkilendirir, imgelemleri meydana getirir. İmge ve imgeleri de içine alan olgusunu zihninde düşünür. Daha öncesinde yaşadığı edinimlerini de çağrışım yolu ile sürece ekler. Böylelikle imge, imgelem ve yaratıcılığın içinde olduğu yaratma süreci oluşmuş olur. Yaratma süreci içinde sanatçı, estetik güzel olanı ve biçim bütünlüğünü bulma arayışındadır.

Konu, zaman, malzeme, içerik ne olursa olsun sanatçı, imge/imgelem, yaratıcılık ve yaratma süreci içinde, tuvaline aldığı her neyse (duygu, duyumsama, nesne vb.) el, göz, zihin, yetilerini ustaca kullanarak soyut-somut her biçimin maddeleşmesini sağlar, sanki o oluşuma nefes vererek sanat eserini canlı kılar.

NOT (NOTICE)

Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programında devam eden "Düş İmgelerin Resim Sanatına Yansımaları" isimli Yüksek Lisans tez çalışmasının araştırma kısmının kavramsal çerçevesi oluşturulurken tamamlanan tezin bölümünden alınmıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI (CONFLICT OF INTEREST)

Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

FİNANSAL AÇIKLAMA (FINANCIAL DISCLOSURE)

Yazarlar bu çalışma için herhangi bir mali destek almadığını beyan etmiştir.

ETİK STANDARTLAR BEYANI (DECLARATION OF ETHICAL STANDARDS)

Bu makalenin yazarları, bu çalışmada kullanılan materyal ve yöntemlerin etik kurul izni ve/veya yasal-özel izin gerektirmediğini beyan eder.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- [1] Alparslan, U.G., (2020). Aydınlanma bağlamında William Turner'ın yapıtlarında anlam. 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin E-Kitabı: USBIK, Kayseri.
- [2] Atalayer, F., (1994). Görsel sanatlarda estetik iletişim. Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss:124-131.
- [3] Boztunalı, Z.S. ve Başbuğ, F., (2017). Paul Cezanne'ın sanatında doğa çözümlemeleri. Sanat Eğitim Dergisi, 2(5):153.
- [4] Curutiu Zoicaş, C.C., (2019). Artistic creativity and creative imagination original components in the contemporary performing arts. Interferences and New Approaches. Sciendo, ss:198-199, DOI:10.2478/tco-2019-0006.
- [5] Deleuze, G., (2004). Hareket-İmge. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- [6] Genç, A. ve Sipahioğlu, A., (1990). Görsel algılama sanatta yaratıcı süreç. İzmir: Sergi Yayınları.
- [7] Gençaydın, Z., (2002). Kaygı ve yaratıcılık. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Yazıları 9, ss:7-13.
- [8] Hançerlioğlu, O., (1979). Felsefe ansiklopedisi, kavramlar ve akımlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- [9] Heidegger, M., (2007). Sanat eserinin kökeni. Ankara: De Ki Basım Yayın.
- [10] Keser, N., (2009). Sanat sözlüğü. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- [11] Leppert, R., (2002). Sanatta anlamın görüntüsü. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- [12] May, R., (2019). Yaratma cesareti. İstanbul: Metis Yayınları.
- [13] Özdemiroğlu Özmen, A., (2000). Kant felsefesi ışığında bir "Cezanne" yorumu. Plastik Sanatlar Dergisi, 46:68-71.
- [14] Read, H., (2017). Sanatın anlamı. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- [15] Sartre, J.P., (2006). İmgelem. İstanbul: İthaki Yayınları.
- [16] Singleton Ross, A.T., (2005), Resim ve ressamlar, Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- [17] Türk Dil Kurumu, (1998). Türkçe sözlük. Ankara: TDK Yayınları.
- [18] Van Gogh, V., (2012). Theo'ya mektuplar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- [19] Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- [20] <https://www.arkhesanat.com/van-goghun-bilinmeyen-yasam-oykusu/>. Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- [21] Kaynar, A.İ., (2019). William Turner'ın 15 eseri, OGGİTO. <https://ozgurdenizli.com/william-turnerin-15-eseri/>. Erişim Tarihi: 20.04.2021.
- [22] Görsel 1: <https://resimbiterken.wordpress.com/2014/04/11/paul-cezannenin-montagne-sainte-victoire-eseri/>. Erişim Tarihi: 15.03.2021.
- [23] Görsel 2: <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadig/gogh-vincent-willem-van-vincent-willem-van-gogh-saint-remy-tepesi-3970/>. Erişim Tarihi: 15.03.2021.
- [24] Görsel 3: <https://www.istanbulsanatevi.com/sanaticilar/soyadit/turner-joseph-mallord-william/joseph-mallord-william-turner-denizde-kar-firtinasi-9200/>. Erişim Tarihi: 15.03.2021.